

Analiza przedmiotu według NLM

Oprac. Jolanta Cieśla
Uniwersytet Jagielloński - Biblioteka Medyczna
Na podst. materiałów zamieszczonych na stronie
<http://www.nlm.nih.gov/mesh/meshhome.html>
Listopad 2005

Katalogowanie przedmiotowe zajmuje się głównie organizowaniem wiedzy w celu efektywnego jej wykorzystania. Katalogujący najpierw powinien określić istotne cechy publikacji, a następnie „przetłumaczyć” przedmiot zawartości na terminy stosowane w systemie schematu klasyfikacyjnego oraz terminy wybrane ze stosowanej przez bibliotekę kartoteki haseł wzorcowych. Polityka biblioteki naprowadza osoby katalogujące na właściwe decyzje co do szczegółowości i głębokości analizy, podobnie swoisty dla danej biblioteki schemat organizacji zasobów określa przydział publikacji do danego działu klasyfikacyjnego.

Konsekwentne stosowanie haseł przedmiotowych i symboli klasyfikacyjnych jest istotne dla uporządkowanego dostępu do zasobów i łatwego wyszukiwania podobnych materiałów. Podobne dokumenty można grupować na wiele sposobów, np. według tematu (o czym to jest?), według typu dokumentu (jakiego typu jest to dokument?) lub według pola zainteresowania (po co to jest?). Katalogujący musi zdecydować, który aspekt jest najważniejszy i użyteczny i przydzielić odpowiednio hasła przedmiotowe oraz symbole klasyfikacyjne.

Narzędzia pomocne w analizie przedmiotu zalecane przez NLM

Narzędzia główne

- MeSH Browser – zawiera kompletny zestaw jednostek leksykalnych stosowanych w języku haseł przedmiotowych MeSH wraz z synonimią, relacjami, terminami odrzuconymi, nazwami chemicznymi mapowanymi do właściwych terminów MeSH, zakresem stosowania, definicjami, listą dopuszczalnych określników, a także z umiejscowieniem każdego terminu w strukturze hierarchicznej. Często dodawane są również linki do odpowiednich rozdziałów instrukcji „Indexing Manual” i „Technical Note”
- Materiały zamieszczane na stronie domowej MeSH: „Introduction to MeSH” i „Use of Medical Subject Headings”

Narzędzia drugorzędne

- Instrukcja „Indexing Manual” podająca główne zasady postępowania w analizie przedmiotowej artykułów z czasopism. Bibliotekarze katalogujący książki postępują jednak najczęściej według tych samych reguł
- Technical Memoranda również zamieszczone na stronie domowej MeSH rozszerzają adnotacje podawane przez MeSH Browser
- Technical Notes omawiają praktykę stosowania całych grup pojęć. Od 2005r. zostają wcielone do „Indexing Manual”, linki istniejące z poszczególnych rekordów do TN zostają jednak zachowane

Inne narzędzia

- Dorland's Medical Dictionary
- Podręcznik katalogowania przedmiotowego Biblioteki Kongresu: „Library of Congress Subject Cataloging Manual”

Charakterystyka przedmiotowa z podziałem na główne i drugorzędne hasła przedmiotowe – powiązanie z klasyfikacją

Hasło lub hasła przedmiotowe główne (primary heading) reprezentują główny temat charakteryzowanej pracy i – jeśli to możliwe, w połączeniu z typem publikacji - prowadzą do nadania symbolu klasyfikacji. Bezpośrednie powiązanie między hasłem głównym i numerem klasyfikacyjnym jest możliwe w większości przypadków.

Zaleca się jedno hasło główne. W przypadkach, gdy główny temat pracy nie może być ujęty przy pomocy jednego hasła (np. brak jednego pojęcia lub kombinacji właściwego hasła z określnikiem prowadzącego do odpowiedniego numeru klasyfikacyjnego) mogą być przyznane dwa lub trzy hasła główne.

Przykład:

Praca o zapobieganiu pożarom w szpitalu wymaga połączenia haseł:

Fires--prevention and control

Hospitals

Właściwy wybór działu klasyfikacyjnego prowadzi do symbolu WX 185, w systemie klasyfikacji NLM stosowanego do prac o bezpieczeństwie w szpitalach i programach na wypadek pożaru lub katastrofy.

Wszystkie inne hasła przedmiotowe nie prowadzące bezpośrednio do wybranego numeru klasyfikacyjnego są określane jako hasła drugorzędne (secondary subject headings).

Przydzielanie haseł MeSH

Należy przydzielać hasła najściślej i najpełniej opisujące zawartość pozycji, tak by objąć wszystkie ważne aspekty, ale bez nadmiaru informacji (redundancji).

Zasadą jest stosowanie zawsze możliwie najbardziej szczegółowych haseł. Przy wyborze haseł ogólnych należy stosować rozsądną ocenę, czy powinno być do opisu dodane hasło opisujące część wstępną - tło dla dalszych zagadnień (np. rozdziały dotyczące anatomii lub fizjologii układu w pracy traktującej o chorobach tego układu).

Wskazówki przy wyborze haseł:

- Generalnie nie powinno się jednocześnie przydzielać haseł, którym przypisano węższy i szerszy zakres pojęciowy, nawet jeśli pochodzą one z różnych drzew w strukturze hierarchicznej (np. Health Services (N2) i Delivery of Health Care (N4, N5))
- Należy rozsądnie rozważyć zastosowanie jednocześnie haseł z jednego drzewa pozostających we wzajemnej relacji nadrzędności i podrzędności. Użycie ich może być właściwe w przypadkach kiedy połowa pracy jest bardzo ogólna lub tematycznie odnosi się do wszystkich haseł w jednym drzewie jako całości, ale specjalny nacisk położony jest na jedno czy dwa wąskie zagadnienia
- Czasami może być właściwe przydzielenie tego samego hasła dwa lub trzy razy z różnymi określnikami (zob. „Praktyka katalogowania wg NLM”: Stosowanie określników)
- Można zastosować to samo hasło bez określnika i jednocześnie powtórzyć je z określnikiem, o ile połowa pracy mówi o danym pojęciu bardzo ogólnie, a druga połowa omawia jego jeden specyficzny aspekt
- Nie należy przydzielać hasła ze względu na typ czytelnika lub przeznaczenie publikacji, chyba że zawiera ona treść swoistą tylko dla danego typu odbiorcy (np. hasło Dentistry nie powinno znaleźć się w opisie pracy „Fizjologia dla stomatologów”, chyba że zawierałaby ona szczegółowe wiadomości wyłącznie dla stomatologów. Jednakże hasło Dental Care lub podobne mogłoby być właściwe w innej pracy o tym samym tytule zawierającej opis, jak fizjologia szczególnie wiąże się z

zabiegami stomatologicznymi). Te same reguły odnoszą się do materiałów napisanych ze szczególnym przeznaczeniem (np. hasło Education, Continuing nie powinno być przypisane publikacji przeznaczonej do użytku na kursach dokształcających, chyba że omawia również na przykład jak planować kursy bądź inne pojęcia dotyczące tego typu kształcenia)

- Należy zawsze ostrożnie rozważyć stosowanie haseł odnoszących się do opieki nad pacjentem (np. Ambulatory Care, Aftercare, Palliative Care) w powiązaniu z konkretną chorobą, zabiegiem lub leczeniem. Użycie tej grupy haseł jest ograniczone do dwóch przypadków : 1) opieka jest szczególna w tej opisanej sytuacji 2) opieka jest wyraźnie opisana w szczegółach
- Przy katalogowaniu wydawnictw ciągłych (np. tomów serii zanim biblioteka skompletuje całość) należy rozsądnie ocenić, na ile szczegółowa powinna być charakterystyka treściowa poprzez wyszukanie informacji o następnych tomach. Jeśli okaże się, że kolejne woluminy będą obejmować szeroki zakres przedmiotu należy przydzielić raczej jeden lub dwa ogólne hasła aniżeli wiele haseł szczegółowych.

Hasła przedmiotowe

Dla bardzo ogólnych prac niejednokrotnie wystarczy użyć jednego lub dwóch haseł prostych, aby odzwierciedlić całkowicie jej zawartość. Dla szczegółowych publikacji konieczne jest zastosowanie określników, by doprecyzować aspekt pojęcia wyrażonego przez deskryptor. Stosuje się tak wiele haseł jak jest to niezbędne, by objąć przedmiot publikacji, jednak ująć należy to, co jest opisane, a nie jedynie wzmiankowane.

W sferze odpowiedzialności bibliotekarza katalogującego pozostaje nie tylko pomoc użytkownikowi w znalezieniu poszukiwanego materiału, ale także wyeliminowanie materiałów, które nie opisują zagadnienia, a tylko o nim wzmiankują.

Zawsze należy dokładnie czytać adnotacje, definicję pojęcia i wskazówki sugerujące inne terminy oraz dokładnie przejrzeć strukturę drzewa, by upewnić się, czy termin jest zdefiniowany jako choroba, specjalność, procedura etc.

- Należy uważnie rozstrzygnąć, czy praca dotyczy chorób, czy specjalności, czy też obu pojęć. Praca zatytułowana „Textbook on cardiology” może opisywać choroby serca i wówczas właściwym hasłem jest Heart Diseases. Inna praca o podobnym tytule może odnosić się do kardiologii jako obszaru działalności zawodowej i obejmować na przykład aspekt historii, kształcenia i kierunków rozwoju – odpowiednim hasłem jest w tym przypadku Cardiology. Jeśli więc praca dotyczy chorób i ich leczenia należy przydzielić hasła im odpowiadające, jeśli zawodu należy stosować nazwę specjalizacji, jeśli obu tematów jednocześnie należy użyć Heart Diseases i Cardiology.
- Uwaga : w bardzo nielicznych sytuacjach nazwa specjalności może być zastosowana do chorób – o ile brak dla nich specjalnego terminu – zawsze należy uważnie przeczytać adnotacje, by określić czy termin z uwagą SPEC może być przydzielony do prac na temat chorób i czy nie ma terminu ściślej odpowiadającego chorobie.

Przykłady:

1. Thoracic Surgery odnosi się do specjalności. W adnotacjach zaznaczono SPEC i odesłano do terminu Thoracic Surgical Procedures, który powinien być zastosowany w przypadku opisu zabiegu.
2. Pediatrics zaopatrzone w adnotację: „SPEC; when permitted for pediatrics dis” z linkiem do Indexing Manual, gdzie podano więcej szczegółów. Termin może być więc użyty w określonych sytuacjach dla opisu chorób dzieci. W Indexing Manual czytamy:
28.9 Deskryptor Internal Medicine jest stosowany najczęściej jako nazwa specjalizacji bądź do prac o internistach. W rzadkich przypadkach może być użyty dla prac o chorobach wewnętrznych, lecz

publikacja musi być rzeczywiście bardzo ogólna. Jako, że MeSH zawiera setki nazw chorób wewnętrznych użycie tego deskryptora powinno być bardzo ostrożne.

28.9.1 Podobnie deskryptory Pediatrics, Geriatrics i Adolescent Medicine oznaczają specjalności i tylko w rzadkich przypadkach mogą być zastosowane do bardzo ogólnych publikacji na temat chorób dziecięcych lub chorób wieku starszego. (...) Można rozważyć także inne hasła korespondujące z tymi specjalizacjami, np.: Health Services for the Aged, Child Health Services, Adolescent Health Services, Geriatric Assessment itd.

3. Cardiology z adnotacją SPEC może być stosowana tylko w odniesieniu do specjalizacji lekarskiej. Powiązania typu See related w tym rekordzie odsyłają do nazw poszczególnych chorób.
4. Aerospace Medicine z adnotacją „Specialty; med., physiol or psychol aspects of aviation go there” może być użyta w różnych przypadkach, które szczegółowo opisuje Indexig Manual w rozdz. 28.8.
5. Nie wolno mylić opracowań o drobnoustrojach z pracami na temat chorób, które one wywołują, np. Salmonella (typ bakterii w kategorii B3) zaopatrzona jest w adnotację mówiącą, że dla infekcji wywołanych salmonellą istnieją terminy MeSH: Salmonella Infection i jego podrzędne.
6. Do prac biograficznych należy przydzielać termin z kategorii osób np. Physicians lub odpowiednią specjalność jeśli brak terminu odpowiedniego dla nazwania osoby, np. Surgery w opisie biografii chirurga. Dołączyć należy też typ publikacji Biography lub Personal Narratives według instrukcji ich stosowania. Stosuje się także hasła geograficzne w przypadku biografii indywidualnych i zbiorowych lub autobiografii - kiedy wybrane hasło przedmiotowe nazywa specjalność zawodową bądź określa grupę osób.

Komentarz na podstawie odpowiedzi z NLM na nasze pytania w tej sprawie:

Zasady zawarte w rozdziale 32.16.8 Indexing Manual stosuje się także do katalogowania książek. Do biografii należy dodać nazwiska jako hasła do pojedynczych lub zbiorowych biografii obejmujących do trzech osób oraz Typ Publikacji Biografia. Należy rozstrzygnąć, czy dodawać nazwiska jako hasła w przypadku więcej niż trzech osób (możliwe w wyjątkowych sytuacjach). Dodatkowo, należy zastosować termin MeSH odnośnie odpowiedniej specjalności medycznej. Na przykład: Surgery do biografii chirurga lub Pediatrics do biografii pediatry. Do biografii lekarzy, dla których brak nazwy specjalności lub terminu z powiązanej dziedziny w postaci odpowiedniego hasła MeSH należy użyć Physicians. Do materiałów biograficznych z dziedzin nie-medycznych należy przydzielić szczegółową nazwę dziedziny, na polu której ta osoba jest znana. W odniesieniu do opisu „The medical detective: John Snow and the mystery of cholera” osoba katalogująca użyła hasła Physicians, ponieważ w tym przypadku brak jest odpowiedniego hasła dla specjalności. Z drugiej strony do pracy biograficznej o Michaelu E. DeBakey, który jest znany jako "heart surgeon", instrukcja nakazuje zastosować hasło MeSH w postaci szczegółowej nazwy specjalności: "Cardiology ". (list z 8.06.2006)

7. Terminy typu History of Medicine, History of Dentistry, History of Nursing stosuje się do prac bardzo ogólnych. Opracowania dotyczące historii pewnego zagadnienia opisuje się przy pomocy możliwie najbardziej szczegółowych haseł z określnikiem --historia. Na przykład praca opisująca historię pielęgniarstwa wojskowego w czasie wojny secesyjnej otrzyma hasła: Military Nursing--history ; American Civil War.

Hasła geograficzne

Kiedy zasięg publikacji jest ograniczony do szczególnego terytorium geograficznego należy przydzielić właściwą nazwę geograficzną spośród występujących w MeSH Browser. Nie należy przydzielać hasła geograficznego do badań wykonanych na przykład w szpitalu w określonym miejscu z wyjątkiem prac ograniczających się do omówienia tego, co miało miejsce w tym szpitalu. Generalnie nie powinno się przydzielać więcej niż trzy, cztery hasła geograficzne, jeśli jest więcej można uogólnić je do większego obszaru geograficznego (kontynent).

Kolejne wydania publikacji

Zasadniczo wydanie poprawione powinno otrzymać tę samą charakterystykę przedmiotową, co wcześniejsza edycja.

Wyjątki :

- Zmieniły się zakres i zawartość materiału w publikacji – należy przydzielić nową charakterystykę odpowiednią dla aktualnego wydania;
- W MeSH Browser pojawiły się nowe szczegółowe terminy – należy uwzględnić w opracowaniu nowej edycji najbardziej szczegółowe, jeśli są odpowiednie;
- Jeśli zmieniły się zasady katalogowania – należy postąpić według aktualnych reguł;
- Jeśli zmieniły się zasady co do poziomu szczegółowości katalogowania – należy dostosować hasła do obowiązującego poziomu.

Do połowy roku 1990 hasła w rekordach bibliograficznych były wliczane w porządku alfabetycznym i hasło główne (w odniesieniu do klasyfikacji zbiorów) nie było wskazane. Według nowych zasad hasło główne powinno znaleźć się na pierwszym miejscu.

Nie należy zmieniać haseł użytych we wcześniejszym wydaniu, aby dopasować je do tych zastosowanych w opisie nowej edycji, jeśli tylko wcześniejsze wydanie było prawidłowo opracowane, zgodnie z polityką katalogowania i w zgodności z Kartoteką MeSH w chwili katalogowania. Jeśli zauważymy niezgodność należy poprawić tylko kardynalne błędy.

Tłumaczenia

Tłumaczenia powinny być opisywane przy pomocy tych samych haseł, co praca oryginalna.

Wyjątki :

- W MeSH Browser pojawiły się nowe szczegółowe terminy – należy uwzględnić w opracowaniu najbardziej szczegółowe, jeśli są odpowiednie dla przetłumaczonej pracy;
- Jeśli zmieniły się zasady katalogowania – należy postąpić według aktualnych reguł;
- Jeśli zmieniły się zasady co do poziomu szczegółowości katalogowania – należy dostosować hasła do obowiązującego poziomu.

Podobnie jak w przypadku kolejnych wydań nie należy zmieniać haseł użytych w opracowaniu pracy oryginalnej, aby dopasować je do tych zastosowanych w opisie tłumaczenia, jeśli tylko zachowano reguły katalogowania i zgodność z Kartoteką MeSH w chwili katalogowania. Jeśli zauważymy niezgodność należy poprawić tylko kardynalne błędy.